

Zasloužil se o porevoluční obnovu UK. Radimu Paloušovi by bylo 100 let

7.11.2024 - | Univerzita Karlova

Sta let by se 6. listopadu dožil první polistopadový rektor UK Radim Palouš.

Na filozofa, jednoho z nejvýraznějších členů disentu, spoluzakladatele Občanského fóra a také osobnost, která se po sametové revoluci významně zasloužila o rozvoj Univerzity Karlovy jako svobodného a světově významného centra vzdělání a vědeckého poznání, vzpomínali 7. listopadu ve Vlasteneckém sále Karolina jeho blízcí spolupracovníci i synové Martin a Jan Paloušovi.

Radim Palouš promluvil k hostům alespoň z archivních televizních dokumentů.

Radima Palouše do čela Univerzity Karlovy po sametové revoluci zvolil dvoutřetinovou většinou Akademický senát UK, na což sám Radim Palouš s dojetím vzpomínal ve videomedailonu, který u příležitosti jeho devadesátých narozenin v roce 2014 natočila UK.

„To, co mě tehdy dojalo nejvíc, bylo to, že po volbě celý Akademický senát UK vstal a začal zpívat *Svatý Václave, vévodo české země*, neboť svatý Václav je patron Karlovy univerzity,“ vzpomínal někdejší rektor, který UK vedl ve významném transformačním období let 1990 až 1994.

Radim Palouš vystudoval Filozofickou fakultu UK, kde patřil k žákům filozofa Jana Patočky. Absolvoval také Přírodovědeckou fakultu Vysoké školy pedagogické (pozdější Pedagogická fakulta UK), obor chemie. Po škole působil jako středoškolský učitel, posléze se však vrátil na svou alma mater, kde se věnoval tématu didaktiky chemie a zabýval se také osobností Jana Amose Komenského. V roce 1967 se habilitoval s prací *Škola moderního věku*. Své místo na vysoké škole byl však později donucen opustit, protože podepsal *Chartu 77*. Patřil také mezi její mluvčí.

V době sametové revoluce se zasloužil o založení Občanského fóra. Hned v roce 1990 se pak stal rektorem UK a byl jmenován profesorem. Univerzitu Karlovu vedl do roku 1994, poté působil na UK dál jako akademik. V roce 1997 ho prezident republiky Václav Havel vyznamenal Řádem T. G. Masaryka III. třídy. První polistopadový rektor UK zemřel 10. září roku 2015 v nedožitých jednadvaceti letech.

Jeho osobnost si u příležitosti nedožitých stých narozenin připomněli jeho blízcí, žáci i spolupracovníci ve Vlasteneckém sále Karolina 7. listopadu, kde přítomné přivítala rektorka UK profesorka Milena Králíčková.

Rektorka UK Milena Králíčková.

„Vedení univerzity se nejen v posledním roce na mnoha místech, ať už mezi akademiky nebo mezi studujícími, potkává nad tématem odolnost univerzity, společnosti a jedince. Diskutujeme o tématech sounáležitost, solidarita a důvěra. Pan profesor Palouš zanechal za těch několik let, kdy univerzitu vedl, hluboký otisk. Nastavil základní hodnoty univerzity, kterými se my jako akademická obec řídíme a snažíme se je naplňovat tím, jak žijeme. Ze všech sil se budu snažit, aby jeho odkaz, po dobu, kdy budu mít tu čest sloužit Univerzitě Karlově, byl dále nesen, aby jeho slova, hodnoty, které ctil, byly nadále i hodnoty akademické obce UK,“ zdůraznila rektorka Milena Králíčková a připomněla, jak velkou inspirací jí Radim Palouš stále je.

Na profesora Radima Palouše pak zavzpomínal jeho žák a také blízký přítel celé jeho rodiny filozof

Daniel Kroupa. „Kdysi jsem si říkal, že jsem měl veliké štěstí, že Radim Palouš nebyl můj učitel chemie. Koupil jsem si totiž učebnici, kterou napsal, a pak jsem se ho ptal, jak vyučoval. On mi soukromě předvedl jednu hodinu chemické výuky a já jsem si pak říkal, že kdyby to byl můj učitel chemie, stal by se ze mě chemik a ne filozof. Ale mýlil jsem se, protože Radim by mě od chemie stejně nakonec dovedl k filozofii. Chci tím říct, že Radim Palouš byl v nejhlubším slova smyslu pedagog, tedy člověk, který vede druhé ke vzdělání. Uměl je vést způsobem, že si toho často ani nevšimli,“ podotkl Daniel Kroupa.

Daniel Kroupa.

Vztah Radima Palouše k pedagogice a jeho nadoborový postoj ke vzdělávání člověka pak rezonovaly napříč celým vzpomínkovým dopolednem. „Jeho pedagogické učení kladlo velký důraz na to, že vzdělání není jen pouhou přípravou žáků na povolání, ale že to je úsilí, jak překonat úzké zaměření jednotlivých oborů tím, že hledáme jeho vztahy k celku a že se ptáme po jeho smyslu. Pochopitelně nikdy smysl nemůžeme chápat jako něco, co je daného, co člověk prostě přijme, ale jako něco, co je v pohybu, v ději, něco, čeho se sami účastníme. Smysl je stále problematický, ale ve stálých otázkách se nám ukazuje vědění, které je hlubší a základnější, než je to pouhé znaleství chemických prvků a jejich zákonitostí,“ podotkl Daniel Kroupa.

Někdejší poslanec a později také senátor Daniel Kroupa připomněl vztah Radima Palouše i k politice. „Podle něj měla být politika založena na mravních hodnotách tak, jak to odpovídá klasické filozofii. V tomto ohledu si velmi rozuměl s Václavem Havlem. Zejména v 80. letech a pak i později jeho uvažování a myšlení výrazně ovlivnil. Já ve své zpupnosti jsem nepochopil, kam vlastně Radim směřuje, a že ta myšlenka, kterou se pokouší rozvíjet, je opravdu velká. On svou oporu hledal ve studiu Jana Amose Komenského, současníka René Descarta, a poukazoval na motivy, které z Komenského zůstaly zapomenuty a které bychom zapomenout neměli. Vzpomínám si, s jakým nadšením mi vykládal Komenského pojetí školy, školy, která začíná v lůně mateřském, školy mateřské, školy celoživotní, stárí a koneckonců i školy smrti. Z těchto motivů Radim vycházel a z těchto hodnot, které na této cestě odkrýval, se snažil vyvozovat pravidla i pro svůj vlastní život a měřítka. Hloubko toho, čím se Radim zabýval, jsem si uvědomil, když jsem se soustředil v určitém období na politickou filozofii. Studoval jsem současné politické filozofické teorie a stále mi v nich cosi chybělo. Chybělo mi v nich to, co tvořilo jádro klasické politické filozofie a co si moderní političtí filozofové neuvědomují: když si vezmete Platóna, Aristotela, ty největší, tak zjistíte, že jádrem jejich politické filozofie je filozofie výchovy. Radim mířil k samotnému centru politického myšlení a v tomto ohledu jsou jeho myšlenky stále aktuální a měly by být studovány a sdíleny dál,“ zdůraznil Daniel Kroupa.

Daniel Kroupa, Miroslav Petříček, Jan Palouš, Milena Králíčková a Martin Palouš (zleva).

Na to, jak inspirativní prostředí pro vlastní osobnostní rozvoj, jim otec vytvářel, pak vzpomínali synové Radima Palouše, Martin a Jan. Martin Palouš patřil podobně jako otec mezi mluvčí *Charty 77* a spolu se svým otcem se také zapojil v době sametové revoluce do činnosti Občanského fóra. Na vzpomínkovém setkání ve Vlasteneckém sále citoval z dokumentu, který spolu s dalšími osobnostmi disentu sepsali k 17. listopadu 1986 a o čemž diskutoval i se svým otcem. „Dovolil bych si tady pár věcí z tohoto dokumentu odcitovat, protože když se potom otec stal rektorem, měl otázku, co je idea univerzity, už v hlavě a snažil se ji realizovat. Podíváme se proto trošku na historii univerzity,“ podotkl Martin Palouš. V jedné z vybraných ukázek ze sepsaného dokumentu se vrátil na počátek 19. století, kdy tehdejší absolutistická moc považovala univerzitu za nástroj, který má jen slepě dělat to, co po ní stát žádá a což bylo také jedno z témat, vůči čemuž se porevoluční univerzita pod Paloušovým vedením vymezovala.

Martin Palouš.

„Toto řekl rakouský císař František I. v roce 1821 lublaňským profesorům: ‚Nepotřebujeme učence, nýbrž hodné občany. Vzdělávejte takto mládež. Kdo bere plat ode mne, musí učit, čemu nakazují. Kdo to nedovede nebo mi přijde s novými ideami, může jít nebo ho dám odstranit.‘ Vidíme, že v této době se to zvrhlo a zapomnělo se na původní myšlenku univerzitního učení,“ podotkl Martin Palouš a připomněl, že právě proti představě, kterou prosazoval František I. a která tak vyhovuje totalitním režimům, se snažil jeho otec Univerzitu Karlovu vést. Radim Palouš totiž dbal na to, aby se z univerzity stalo skutečné svobodné, myšlenkově podnětné a tvůrčí centrum.

Na slova Martina Palouše pak navázal jeho bratr, Jan Palouš, který stál v roce 1990 za podpory svého otce u zrodu Centra pro teoretická studia, společného pracoviště Univerzity Karlovy a Akademie věd. Jeho půdorys spolu s Ivanem M. Havlem, Romanem Koteckým a Jiřím Musilem narýsovali po vzoru Institut od Advanced Study univerzity v Princetonu jako interdisciplinární výzkumné pracoviště antropocénu.

Jan Palouš.

Během vzpomínkového dopoledne také přednesl krátkou přednášku filozof profesor Miroslav Petříček, který připomněl některé idey z filozofického díla Radima Palouše. Kladl přitom důraz na ty, jež jsou podle něj stále aktuální a neměly by být zapomenuty. Vyházel především z jedné z posledních Paloušových knih *Heretická škola: o filosofii výchovy ve světověku a Patočkově pedagogice čili filipika proti upadlé škole*.

Filozof Miroslav Petříček.

Práci a odkaz Radima Palouše připomněla i konference, kterou spolupořádaly 6. listopadu Pedagogická fakulta UK, Filosofický ústav Akademie věd ČR a Česká křesťanská akademie.

<https://cuni.cz/UK-6311.html?locale=cz&news=23765>